

წერითი მეტყველების განვითარების გზები

დაწყებით კლასებში (წერილი III)

წინა წერილებში აღვნიშნეთ, რომ მეტყველების განვითარებაზე მუშაობის პროცესში მოსწავლეს, უპირველეს ყოვლისა, იმ სინამდვილის შესახებ უნდა შეექმნას ზოგადი წარმოდგენა, რასაც მეტყველება წარმოადგენს. მან მეტყველება უნდა გააცნობიეროს, როგორც საკუთარი პრაქტიკული მოქმედება. ეს კი მოითხოვს მასალის სპეციალურ ორგანიზებას და მოვლენათა ანალიზისათვის საჭირო მოქმედებებს. მოსწავლე მიგვყავს იქითკენ, რომ მკვლევარის პოზიციაში აღმოჩნდეს – მიაგნოს ამოცანის გადაწყვეტის გზებს, გამოიჩინოს ენობრივი ალლო და ენობრივი განზოგადების უნარი.

სწავლების პროცესში წინასაანბნაო პერიოდშივე გამოვყოფთ იმ შემადგენელ ნაწილებს, რომლებზე მუშაობასაც ზეპირად ვიწყებთ. ბავშვებს ისეთი დავალებები ეძლევათ, რომელთა შესრულებაც შემდგომში წერითი მეტყველების განვითარებას უზრუნველყოფს. მარტივად რომ ვთქვათ, ბავშვებმა "წერა" ანბანის შესწავლამდე მათთვის ხელმისაწვდომი და სახალისო ფორმით უნდა დაიწყონ. ამ თვალსაზრისით ძალზე ეფექტურია ისეთი ხერხების გამოყენება, როგორიცაა "წერა" ფერადი მუყაოების დახმარებით.

ქვემოთ წარმოდგენილი პრაქტიკული მასალა მუშაობის პირველი ეტაპისთვისაა განკუთვნილი, როდესაც კვაზი-წერა დომინირებს.

სათქმელის ემოციური შინაარსის პირობით ნიშნებად შემოგვაქვს ხუთი ფერის მუყაოს ფირფიტა (ფერები პირობითია):

- წითელი – სასიამოვნო, დადებითი ემოციების (სიხარული, აღტაცება, ნეტარება, ალერსი, მისალმება, კმაყოფილება...) აღსანიშნავად;

- ლურჯი – უარყოფითი ემოციების (აღშფოთება, მუქარა, შიში, მწუხარება, ზიზღი, ტკივილი...) გამოსახატავად;
- ყვითელი – შეკითხვის პირობით ნიშნად;
- თეთრი – ინფორმაციის გადმოსაცემად;
- მწვანე – სიტყვის, როგორც გრაფიკული ჩანაწერის, გამოსახატავად.

მუყაოს ყველა ფირფიტაზე, გარდა მწვანისა, დასმულია შესაბამისი სასვენი ნიშანი:

მუშაობის პროცესში ასეთი მუყაოები ყველა მოსწავლეს უნდა ჰქონდეს.

აღნიშნული ფირფიტების გამოყენება დროის ეკონომიის შესაძლებლობას იძლევა, აადვილებს მოსწავლეების პასუხების ერთდროულად შემოწმებას და დავალებათა სწრაფ მონაცვლეობას. მაგ.: ვაჩვენებთ ასეთ სურათებს:

სადამოს სტუმრები გვეწვევიან

სურ 1

სურ 2

სურ 3

სურ 4

მოსწავლეებს ვთხოვთ შეარჩიონ მუყაო, რომელიც პირველ სურათზე გამოხატულ ემოციას შეესაბამება. ისინი აჩვენებენ წითელს. მეორე სურათზე აჩვენებენ ყვითელს, მესამეზე აჩვენებენ თეთრს. ამ სამ სურათზე ემოციები მკვეთრად გამოხატული, მეოთხეზე კი შეიძლება წითელი ფერიც აჩვენონ და ლურჯიც, გააჩნია, რა კონტექსტში წარმოადგენენ ბავშვები სათქმელს – ალერსიანად არიგებს ბიჭუნა ძაღლს, რომ სტუმრები არ შეაწუხოს, თუ ლეკვი შემჩნეული იყო სტუმრებთან აგრესიულ მოქცევაში და ახლა პატრონი მკაცრად აფრთხილებს, ასეთი რამ აღარ გაიმეორო.

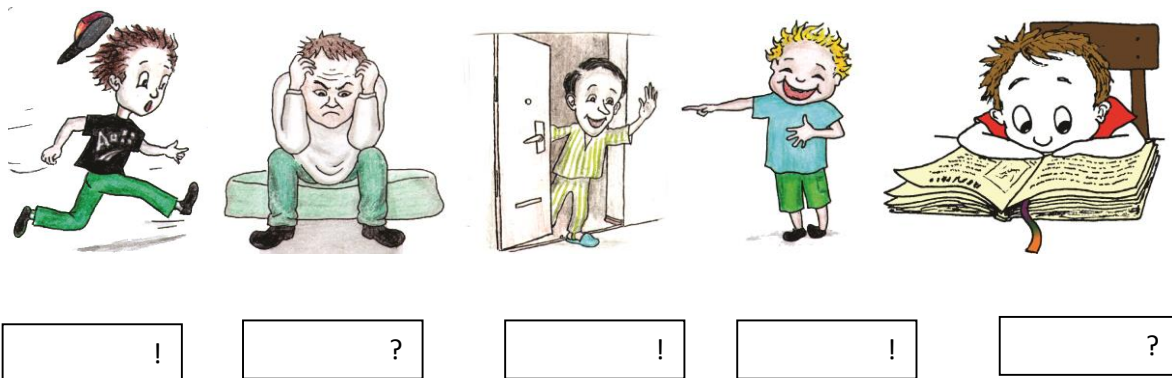
ანალოგიური შემთხვევები ხშირად შეგვხვდება. თუ ბავშვი წარმოსახული სიტუაციით გაამართლებს თავისი გადაწყვეტილების სისწორეს, პასუხი უნდა ჩავუთვალოთ. ფერადი მუყაოებით მუშაობის ერთ-ერთი უპირატესობა ხომ სწორედ ისაა, რომ მთელი კლასის პასუხის ერთდროული შემოწმება და საჭიროების შემთხვევაში სათანადო რეაგირება ან ერთფეროვანი და სტანდარტული პასუხებისაგან თავის არიდება შევძლოთ!

სხვა შემთხვევაში მუყაო მასწავლებელმაც შეიძლება შეარჩიოს და კლასს შესაბამისი წინადადებების მოფიქრება დაავალოს. პასუხები არც აქ იქნება ერთფეროვანი, რადგან ყოველ ემოციას თითოეული მოსწავლისათვის

განსხვავებული საფუძველი გააჩნია, მაგ.: სოკოს საკრეფად წასვლამ ერთს შეიძლება სიხარულის განცდა მოჰგვაროს, მეორე შეიძლება დააღონოს, რადგან მას სათევზაოდ წასვლა ერჩია...

საორიენტაციოდ მოვიყვანთ კიდევ ერთი სავარჯიშოს ნიმუშს:

ვაჩვენებთ სურათებს. სურათების ქვეშ გაუფერადებელი მუყაოს ფირფიტებია სასვენი ნიშნებით.

სურათზე დაკვირვების შემდეგ დავსვამთ კითხვებს:

- რომელ მათგანზეა გამოხატული შიში? საგონებელში ჩავარდნა? მისალმება? დაცინვა? ცნობისმოყვარეობა?
- რომელი სურათის მიხედვით ვიტყვით: სიცილით დაოსებული? თავქუდმოგლეჯილი? თავზარდაცემული? სუნთქვაშეკრული? სახეგაბრწყინებული?
- მოსწავლეებს ვთხოვთ სურათების შესაბამისი წინადადებების მოფიქრებას და სათანადო ინტონაციით წარმოთქმას;
- შემდეგ კი კლასს ვავალებთ უჯრების გაფერადებას გამოვლენილი ემოციების შესაბამისად ან ამავე მიზნით მათ ხელთ არსებული მუყაოების ჩვენებას.

ფერადი ფირფიტები საშუალებას გვაძლევს, ხშირად ვავარჯიშოთ ბავშვები ემოციებით გაჯერებულ დიალოგებშიც. საამისოდ სახელმძღვანელოში არსებული მასალის გამოყენებაც შეიძლება, მაგრამ თუ ტექსტი ამის საშუალებას არ იძლევა, მსგავსი დავალებებისათვის შეიძლება ჩვენ მიერ მოფიქრებული თემები შევთავაზოთ: დილა ოჯახში, საუბარი მარკეტში, საუბარი მეგობართან, დიალოგი ტრანსპორტში და ა.შ.

ამგვარი ვარჯიშით მოსწავლეებს შედგენილი დიალოგების "ჩაწერასაც" მივაჩვევთ. მუშაობა უფრო საინტერესო ხდება, როდესაც ფირფიტების საშუალებით კლასს პატარ-პატარა "გამოცანების" გამოცნობას ვავალებთ. საქმე ისაა, რომ მოსწავლეები ამ ეტაპზე ვიზუალურად უკვე სცნობენ მუყაოებზე დასმულ სასვენ ნიშნებს, ქვეცნობიერად თუ შეგნებულად ისიც იციან, რომელ ფერს რომელი სასვენი ნიშანი შეესატყვისება. აქედან გამომდინარე, მოყვანილი ნიმუშის მიხედვით ვარჯიში უკვე სრულიად შესაძლებლად მიგვაჩნია.

თვალსაჩინოდ ვაწყობთ ფირფიტებს მოცემული თანმიმდევრობით:

1.

	?
	!

2.

	!
--	---

	!

3.

	?
	?

მოსწავლეებს ვთხოვთ დააკვირდნენ ფირფიტებით დაწერილ "დიალოგებს".
 ბავშვებს ამჯერად უკვე ისიც შეიძლება ვკითხოთ, თუ რატომაა ფირფიტებზე
 დასმული ესა თუ ის ნიშანი და რას აღნიშნავს თითოეული მათგანი. შემდეგ
 ვახმოვანებთ ერთ-ერთ მათგანს და ვავალებთ კლასს, გამოიცნონ დაფაზე მოყვანილ
 ნიმუშთაგან რომელი შეესატყვისება ჩვენ მიერ წარმოთქმულს:

– რომელი საათია?

– მე მეკითხები?

ვებმარებით კლასს წარმოთქმულის "დაწერილთან" დაკავშირებაში.
 ანალოგიურად სრულდება შემდეგი ორი დავალებაც, რომელთაც აგრეთვე ჩვენ წარ-
 მოვთქვამთ, ან შეიძლება დაფაზეც გვქონდეს ჩამოწერილი:

– დედა მინდააა!

– ახლავე მოვა, გენაცვალე!

– რა გინდათ ჩემგან?

– ბურთი დაგვიბრუნე, თორემ!..

მოსწავლეები დეტალურად აანალიზებენ წარმოთქმისას გამოვლენილი ემოციის შესატყვისობას მუყაოების ფერებთან და მათზე დასმულ სასვენი ნიშნებთან.

მსგავსი სავარჯიშოების მეშვეობით მოსწავლეები სულ მალე უკეთ გააცნობიერებენ სასვენი ნიშნების ფუნქციას და მათი გამოყენების აუცილებლობას წერით მეტყველებაში. ჯერჯერობით კი იციან, რომ აზრი სრულყოფილ სახეს ვერ მიიღებს, თუ იგი ემოციური "სამოსლით" არ "შეიმოსა"; იცნობენ ასეთი "სამოსლის" ფუნქციით აღჭურვილ საშუალებებს (ინტონაცია, პაუზა, ხმის ტონი, ჟესტი, მიმიკა); ემოციის გამოხატვის სხვა საშუალებებს (სურათები და მათი შემცვლელი ფერადი მუყაოს ბარათები); მათი დახმარებით "წერენ" წინადადებებს და ამ წინადადებების ემოციურ შინაარსსაც აღნიშნავენ. ეს ყველაფერი მოსწავლეებს თანდათან აახლოებს საკუთრივ წერითი მეტყველების სიტუაციასთან, როდესაც ქაღალდის ფურცელთან ყოველგვარი სურათებისა და ფირფიტების გარეშე დარჩენილებს აზრის ადეკვატურად გადმოცემა წერილობით მოუწევთ.

გამოტანები :

მეტყველების განვითარებაზე მუშაობის პროცესში მოსწავლეს, უპირველეს ყოვლისა, იმ სინამდვილის შესახებ უნდა შეექმნას ზოგადი წარმოდგენა, რასაც მეტყველება წარმოადგენს. მან მეტყველება უნდა გააცნობიეროს, როგორც საკუთარი პრაქტიკული მოქმედება.

მოსწავლე მიგვყავს იქითკენ, რომ მკვლევარის პოზიციაში აღმოჩნდეს –
მიაგნოს ამოცანის გადაწყვეტის გზებს, გამოიჩინოს ენობრივი ალლო და ენობრივი
განზოგადების უნარი.